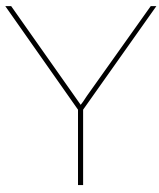

Tibba adanmış bir yaşam: Prof. Dr. Muzaffer Aksoy

Zeynep Karaduman

Yıl 1915... Muzaffer Aksoy Antalya'da Milletvekili Numan Aksoy ve Nadire Aksoy'un çocukları olarak dünyaya gelir. O sıralarda Osmanlı İmparatorluğu da dahil

tüm büyük devletler, Avrupa'da, Ortadoğu'da, Afrika'da ve Uzakdoğu'da geniş bir alanda ve açık denizlerde, daha önceleri görülmemiş büyüklükte ve çok uzun sürecek olan bir savaşın içindedirler. Bebekliği, on milyon insanın öldüğü, 20 milyon insanın da yaralandığı veya sakat kaldığı böylesi büyük bir savaşın gölgesinde geçen Aksoy'un

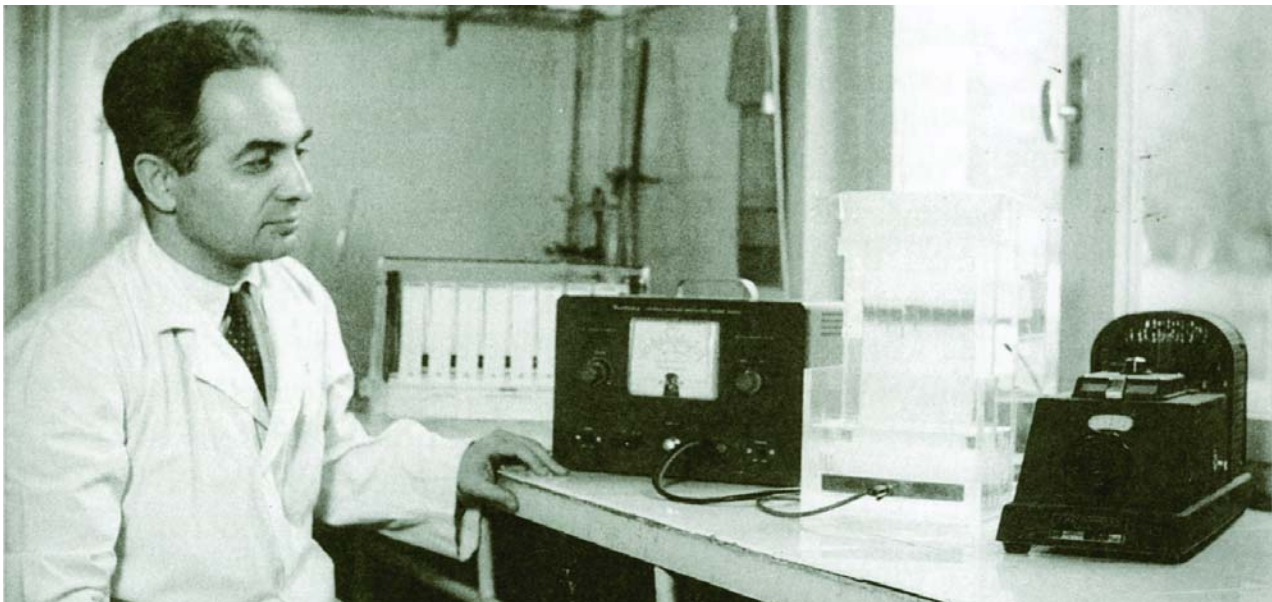
çocukluğu ise Milli Mücadele yıllarına denk düşer.

Muzaffer Aksoy ile ilgili yazılan yazılarda –özellikle biyografisinde- hayatının bu dönemi ile ilgili fazla bilgi bulunmasa da özgürlük mücadelesi veren bir ülkede nasıl bir çocukluk geçirdiğini tahmin etmek zor olmasa gerek. Belki de kutsal doktorluk mesleğini seçmesindeki en önemli etkenlerden biriydi gördüğü, yaşadığı; büyük, kanlı savaşlar.

Muzaffer Aksoy'un hayatının önemli dönemeçlerine hep savaşlar rastlamıştır hem de en büyük ve en önemlileri... 1940 yılında tıp fakültesinden mezun

olduğunda dünya neredeyse bir yıldır II. büyük savaşın içindedir ve Türkiye savaşa girmemek için siyasi alanda olağanüstü bir çaba sarf etmektedir.

Böylesi kritik bir ortamda mezun olan Aksoy, koşullar ne olursa olsun yılmaz bir bilim savaşçısı olacağına ip uçlarını 14 Mart 1940 tarihinde mezunlar adına yaptığı konuşmada vermiştir: *"Senelerden beri tıp bayramı bu salonda en gösterişsiz ve alaysız bir merasimle kutlanır. Eğer yüzyıllardan beri tıbbın insanlığa yaptığı sayısız hizmetler hatırlanırsa, ona İstanbul Üniversitesi'nde bir gün ayrılması çok görülmez. (...) Başlarında Hipokrat, İbni Sina, Harvey, Pas-*

Mersin Hastanesinde laboratuarda çalışırken

tör, Virchow gibi dev insanların bulunduğu tıp öncüleri çok daha büyük cehaletin, taassubun egemen olduğu cemiyet ve çevrelerde, esatiri kahramanları bile gölgede bırakacak cesaretle, doğanın bin bir sırrını çözmek için savaştılar. Ünlü İngiliz düşünürü Thomas Carlyle'in, 'Kahramanlar ve Kahramanları Takdis' eserinde, Allah'ın insanlara en büyük hediyesi diye isimlendirdiği hakiki kahramanları şöyle tanımlar: 'İlahi kudreti sinesinde taşıyan insanların maddi ve manevi eserlerinin seyri bile, fanilerin hiçliğini ve küçüklüğünü hissettiren üstün insanlar'. İşte bu vasıfta binlerce kahraman, nice yüzlerce yıl zekadan, akıldan, azimden ve iradeden yığılmış çekiçlerini bu uğurda salladılar ve insan zekasının hayret verici ürünlerinden biri olan tıp ilmini meydana getirdiler. (...) 14 Mart, burada tıp kafilesine her sene katılanların günüdür. Bugün yaşam gayesini çalışmada görenler ve sorumlu bulunduğu görevleri yerine getirenler içindir. Demek ki bizim de hakiki hayatımız, top ve uçak gürültülerinin dünyaya egemen olduğu şu günlerde başlıyor demektir. Nasıl ki varlığımızı belli eden ilk ağılayışımızın Birinci Cihan Savaşı'nın bomba ve silah seslerinin gürültüsünde kaybolduğu gibi."

Aksoy, mezun olduktan sonra askere alındı ve II. Dünya Savaşı yüzünden 4 yıl askerlik yapmak durumunda kaldı. Askerden döndükten sonra önce Şişli Çocuk Hastanesi'nde Dr. Kemal Saraçoğlu'nun yanında iç hastalıkları ihtisasına başladı, ardından 1947 yılında ikinci iç hastalıkları kliniğinde Prof. Dr. E. Frank ve Prof. Dr. A. İsmet Çetingil'in yanında "Waaterhouse - Fridrichsen hastalığı" tezini vererek uzman oldu. 1947 yılı sonunda Mersin Devlet Hastanesi'nde çalışmaya başlayan Aksoy, hastanedeki ilk gününde istifa etmeye karar verir çünkü hastanede bırakın o günün teknik cihazlarını tansiyon aleti bile yoktur. Neyse ki sonradan çocukça bulacağı bu kararından çabuk vazgeçmiştir. 1952-1953 yılları arasında ABD'nin Boston kentinde, hematolog Prof. Dr. W. Dameshok'in yanında kan hastalıkları üzerinde çalışan ve doçentlik tezinin esasını oluşturan "anfi-fetal hemoglobin serum üretimi ve bunun alkali rezistan hemoglobine ilişkileri" deneylerini gerçekleştiren Aksoy ABD'ye göçü hikayesini Kuşaklar Buluşması toplantı dizisine yaptığı konuşmada şöyle anlatır: "Benim gayem ABD'ye giderek bilgilerimi geliştirmektir. Babam oldukça iyi mevkilerde bulunmuş bir insandı ama maddi bakımdan bunu karşılayamazdı. Ama silahım mesleğimdi. Blood diye bir dergi vardı ona mektup yazdım, ben 36 yaşında bir Türk doktuyum, sizin yanınıza gelmek istiyorum dedim. Evet diye cevap geldi. Gerekli

30 bin lirayı topladım. Bu parayla karım ve üç çocuğumla Amerika'ya gittik. Gittiğim hastanenin şartları beni şaşırttı; arkadaş münasebeti vardı onlarda, hoca öğrenci gibi değildiler. Bir yıl orada kaldım. Hocam Türk olduğum için bilgimi biraz küçümsüyordu. Bir gün onun koyduğu bir teşhise itiraz ettim. Hafif alayla reddetti. Oysa filmler beni haklı çıkarttı. Ve hocam hatasını herkesin önünde itiraf etti. Bizde bugün dahi yüzde doksan bunu yapmazlar, utanırlar. Oysa herkes hata yapar, bunu saklaması ayıptır."

Amerika'dan önemli deneyimler elde ederek dönen Aksoy, 1953'ten sonra Mersin ve çevresinde belirli toplumlarda %13 oranında orak - hücre (sick cell) hemoglobini sıklığı bulunduğunu saptadı. Türkiye'de henüz bu hastalık bilinmiyordu, Aksoy bu hastalığı Amerika'da Afrika kökenli insanlarda görmüştü. Bu konu üzerine yaptığı çalışmalarını İngiltere'de Lancet dergisinde yayınladı. Aksoy'un bulguları Amerika'daki hocasını da çok etkiledi ve 3.500 Dolarlık araştırma desteği teklifi aldı. Ancak Aksoy para yerine tıbbi araç gereç gönderilmesini istedi. 1956'dan sonra yaptığı Türkiye'deki anormal hemoglobinler ve talassemiler konusundaki araştırmalarını bu aletlerle hızlandırdı. Elde ettiği bilimsel sonuçlar, Nature, Blood, British Medical Journal, Acta Hematologica vb bilimsel dergilerde yayımlandı. Aksoy'un buluşları dolayısıyla Unesco 1957'de dünyada ilk defa bir sempozyum yaptı ve yer olarak İstanbul'u tercih etti. 1959'da iç hastalıkları doçenti olan Aksoy, Roma, Kudüs, New York ve İstanbul'daki uluslararası kongre ve sempozyumlara davet edilerek talassemi ve anormal hemoglobinlerle ilgili tebliğlerde bulundu.

İngilizce yüzünden üç kez kaldığı sınavdan 1966 yılında geçen Aksoy, "Homozigot Hb 8-alfa talassemi hastalığı ve orak hücre talassemisinin iki tipi" isimli tezi ile profesör oldu. 1969 yılında ise Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nun ilk tıp ödülünü aldı.

1981'de benzenin sağlığa etkilerine incelemesi dolayısıyla, Sedat Simavi Tıp Ödülü'ne layık görüldü. Halk sağlığı ile ilgili enternasyonal Ramazzini Cemiyeti, 1984 yılında Prof. Dr. E. Vgliani ile Aksoy'a, benzenin toksik ve lökojenik etkisi üzerindeki çalışmaları gerekçesi ile ilk Ramazzini ödülünü verdi. Aksoy, benzenin kan kanserine yol açtığını keşfetme sürecini şöyle anlatır: "Üniversitede çalışırken ağır kan hastalıklarının sık sık belirli bölgelerden geldiğini gördüm. Topkapı'nın dışında ayakkabıcı dükkanlarındaki insanlarda oluyordu. Birçok faktörü inceledim, olmadı. Bir de baktım hastalığı yapanların içinde ben-

Melbourne. Kongre bahçesi önünde

zen var. İşte doktorluk böyle; on tane bilersen on tane teşhis koyarsın, yüz tane biliyorsan yüz. Benzenin kesin olarak lösemi yaptığını tespit ettim. Oysa o zamana kadar hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda benzenin kanser yaptığı tespit edilememiş. Tıpta diğer bir araştırma usulü olarak bir topluluğa bakarsınız. Grup karşılaştırması yaparsınız. İşte biz araştırmayı ayakkabıcılarda yaptık. Bulguları yazdığım bir makaleyle Amerika'nın en önemli kan dergisine gönderdim. Çok zordur bu gibi dergilerde bir şey yayınlamak. Kırk kere geri gönderirler, şurasını burasını düzelt diye. Nihayet yazıyı kabul ettiler."

Benzen hakkında elde ettiği bu bulgular üzerine Amerika çalışma bakanı Aksoy ile görüşmeye gelir. Bu görüşmenin ardından 1.5 yıl sonra benzenin iş yerlerinde yasaklanıp yasaklanmamasına karar verecek olan mahkemeye uzman tanık olarak çağrılır ve ciddi olarak sorgulanır. Mahkeme sonunda, Muzaffer Aksoy'un sunduğu deliller ışığında Amerika'daki iş yerlerinde kullanılan benzen miktarı 1 PPM'ye düşürülür. Türkiye'de ise 1973'te sadece 20 PPM'ye indirilir.

Aksoy'un bu çalışmaları dışında Wilson hastalığı, demir eksikliğinde kemik değişiklikleri, bazı ilaçların yaptığı magaloblastik anemilerle ilgili dış basında çıkmış birçok yazısı vardır. Aksoy'un yabancı tıbbi mecmua ve kitapevlerinde yayınlanmış 150'ye yakın araştırması da bulunuyor. Yine dünyanın çeşitli bölgelerinde katıldığı kongre ve sempozyumların Abstract kitaplarında yayınlanan 50'ye yakın "özel" yazısı bulunmaktadır. Türkçe yayınlanmış Hematoloji - I kitabı ile 4 monografisi ve İngilizce ve Türkçe editörlüğünü yaptığı beş sempozyum kitabı bulunmaktadır.

1984 yılında yaş sınırı dolayısıyla emekli olan Aksoy'un, 19 Aralık 2001 yılında bu dünyadan göçtüğünde Nedime Aksoy'la 44 yıllık bir evliliği ve bu evlilikten olan üç çocuğu vardı.

Kaynaklar

Tarih Vakfı web sitesi

N. Durel, Prof. Ç. Altay, Prof. O. Ulutin, "Bilime Adanmış Bir Ömür Muzaffer Aksoy", Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara.